

Osman DELIĆ

Prvi vodovodi i hamami u Gračanici¹

Pošto je islam religija koja propisuje održavanje lične higijene na vrlo visokom nivou, nakon dolaska Turaka u našim krajevima došlo je do velikih promjena naročito u pogledu urbanizacije naselja, higijene stanovanja i življenja, gradnje kuća sa malim hamamdžicama (banjicama), vodosnabdijevanju i sl. Sve te promjene pratile su proces islamizacije u našim krajevima. Izgrađeni su mnogi vodovodi, javne česme i javna kupatila gotovo u svim većim naseljenim mjestima.

Prema profesoru Kreševljakoviću, koncem 16. i u prvoj polovini XVII stoljeća u Sarajevu je bilo osam javnih kupatila, a po četiri su bila u Foči i Travniku, po dva u Mostaru i Banja Luci, a po jedno u nekoliko manjih mjesta u Bosni i Hercegovini, među kojima je bila i Gračanica. Hamam u Gračanici sagrađen je kada je Gračanica intenzivnije naseljavana izbjeglicama iz Mađarske, Slavonije i Srema, nakon austro-turskih ratova i Karlovačkog mira 1699. godine kada se granica između Austrije i Turske definitivno ustalila na Savi.

Gračanički hamam je bio izgrađen na mjestu između sahat-kule i zgrade u kojoj je bila smještena prodavnica "Borovo". Kad je građena kuća Sime Milosavljevića 1882. godine i kad su za nju kopani temelji "naišli su radnici u dubini od 1,5 do 2 metra na kanale ozidane ciglom, širine 50, a visine 60 centimetara. Cigla je 20 X 16 X 4 centimetra (možda rimska). Uz to je nađeno u istoj dubini oko 4 kubna metra luga i ugljena. I po ovim iskopinama zaključujemo da je ovdje nekad stajao hamam."² Voda je u banju dovedena drvenim čunkovima iz potoka Japaga ili s jednog od vrela - Stubo ili Mahmutovac i to je prvi poznati vodovod u Gračanici. Banja je uništena u jednom požaru, čiji su se tragovi doskora mogli vidjeti na sahat-kuli. Nakon požara, nikad više nije obnavljana.

Drugi vodovod u Gračanici sagrađio je Osman-kapetan Gradašćević, gradačački kapetan, potkraj XVIII stoljeća kad je sagrađio i medresu u Gračanici. U dvorište medrese doveo je vodu i podigao česmu za piće i održavanje lične higijene polaznika medrese i drugih građana. Podatke o tome nalazimo u Zakladnici (vakufnami) Osman-bega, sina Muratbegova, gradačačkog kapetana od 10. avgusta 1800. godine.³ Ovo potvrđuje jedna druga zakladnica Osman-kapetanovog sina, Murat-kapetana od 24. aprila, 1810. godine, u kojoj se spominje izgradnja njegove medrese, koja je kasnije prozvana Nova medresa, a radila je sve do 1900. godine. Murat-kapetan je popravio vodovod ili je ponovo doveo vodu na česmu u dvorištu medrese svoga oca u Gračanici. Iznad te česme bila je postavljena kamena ploča koja je tokom vremena jako oštećena. Ostatak te kamene ploče, veličine 85x45 centimetara, nalazi se u podzidu sa zapadne strane harema Budimli Ahmet-pašine džamije, od keja. Na njoj se još uvijek može pročitati nešto teksta (ostalo je sve oštećeno) koji glasi: "...božijom voljom protekla je ova voda u ovom gradu... plemeniti kapetan Muratbeg za dušu svoga oca... umrlog Osman-kapetana sagrađi ovu česmu u ovoj mahali. Neka je za njegovu dušu rahmet..."

Kad je stara zgrada Osman-kapetanove medrese oborena i kad je sagrađena nova, sadašnja zgrada, 1888-1889. godine, u njenom dvorištu je bio sagrađen šadrvan u istom stilu kao i zgrada medrese. Imao je više česama i bio je natkriven. Voda je u njega dovedena borovim čunkovima iz jaza na badnjevima Osman-kapetanove vodenice (poznata Kapetanuš), pa ispod rijeke Sokoluše do u dvorište medrese.

Budući da voda sa jaza vodenice Kapetanuš u šadrvanu pred medresom nije bila za piće, oporukom Hadži-Rašidage Rešidbegovića, iz njegove zaostavštine, dovedena je pitka voda glinenim čunkovima sa izvora Derva u mahali Drafnici i podignuta česma s pitkom vodom u dvorištu medrese. To je, ustvari, bio treći po redu vodovod, sagrađen u Gračanici.⁴

¹ Inserti iz neobjavljenog rukopisa o zdravstvu.

² Hamdija Kreševljaković, Hamami (javna kupatila) u Bosni i Hercegovini 1462 - 1916. "Svetlost", Sarajevo, 1952. godine, str. 116.

³ Prijepis teksta čitave zakladnice nalazi se u Sidžilu vakufnama u Vakujskoj direkciji u Sarajevu, in. br. 131, str. 237.

⁴ Podaci iz Izvještaja Odbora Islamske vjerske zajednice u Gračanici, broj 57/67 116.